

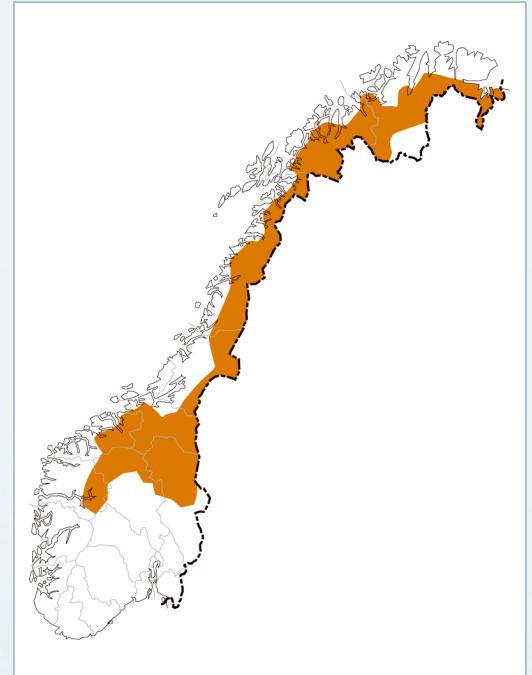
Jerv *Gulo gulo*

Rødlistet art

I Norge er jerven utbredt i fjellområdene mot grensa til Sverige og Finland fra Sør-Trøndelag og nordover, og dessuten i sentrale fjellstrøk i Sør-Norge sentrert omkring Snøhetta på Dovre. Større pattedyr er viktige byttedyr for jerven, og på grunn av konflikter med tamreindrift og sauedrift i utmark reguleres bestanden ved hjelp av lisensjakt, skadefelling og hiuttak til hva som er antatt å være minimum levedyktig bestandsnivå.

Status

Kategori Sterkt truet (EN) på Norsk rødliste 2006. På IUCN sin globale Rødliste 2006 er jerven klassifisert som Sårbar (VU).

Utbredelse av jerv basert på aktive hi i perioden 1980 - 2006

Kjennetegn

Jerven er den største av mårdyra i Norge. Hannene veier 12-18 kg og hunnene 8-12 kg, kroppslengden er 70-85 cm. Jervens hode er bredt, kraftig og avrundet, med små øyne og små, avrundede ører. Beina er korte og kroppen kraftig, men fleksibel. Labbene er store, med fem tær og kraftige klør. Den mørkebrune til sorte pelsen er lang, tett og glatt og halen relativt kort (25-35 cm) og buskete. Pelsen har lyse tegninger langs kroppssidene til oversida av halen, over panne og kinn og på kanten av ørene. Mange jerver har dessuten kvite hår i brystet. Den kraftige kroppen gjør jerven snarlik en liten bjørn, men de korte beina gir den et annet bevegelsesmønster som er typisk for mårdyr.

Utbredelse

I Norge finnes jerven først og fremst i fjellområdene mot riksgrensa til Sverige og Finland fra Sør-Trøndelag og nordover. Ellers finnes også en bestand med hovedtyngden rundt Snøhetta på Dovre og de omkringliggende fjellområdene, men enkeltobservasjoner er gjort til og med sør for Hardangervidda. Globalt finnes jerven nord i Europa, Asia og Nord-Amerika, i fjellområder, taiga og på tundra.

Biologi

Om vinteren spiser jerven hovedsakelig reinsdyr som den enten har funnet som åtsel eller drept selv. Den kan drepe og håndtere byttedyr som er mange ganger større enn den selv. Kadaver eller byttedyr som er så store at de ikke kan spises med det samme, blir stykket opp og restene gjemt rundt i terrenget; i snøbreer, steinurer, bekker eller myrhull. En hunn kan gjøre bruk av slike matlager til seg selv og ungene opp til et halvt år senere. Den mer varierte sommerdietten består

av fugler, små og mellomstore pattedyr, planter, rein og sau, samt kadavre av andre større byttedyr som kan være drept av andre rovdyr.

Jerven har forsinket fosterutvikling. Parringen skjer i april-august, men befruktete egg forblir i et lite utviklet "dvale"-stadium (blastocyst) inntil de fester seg til livmora i løpet av november-mars. Selve fosterutviklingen tar bare 30-50 dager. Ungene fødes oftest i månedsskiftet februar-mars. Kullstørrelsen varierer fra 1-5 unger, men det vanligste er 2-3. Ungene fødes pelskledd med lukkede øyne og uten tenner. Ved fødselen er pelsfargen hvit, ungene veier 80-90 gram og kroppslengden er ca 12 cm. Ungene dier mora til de er 9-10 uker gamle og begynner å farte rundt med mora fra slutten av april. Valpene vokser hurtig og er nesten utvokst i september ved 6-7 måneders alder. De blir gradvis uavhengige av mora og klarer seg vanligvis selv fra midten av september. Noen unger forblir i territoriet til mor, søsken og den dominante hannen inntil de blir kjønnsmodne. Men vanligvis vandrer de ut av oppvekstområdet før de er 12 måneder gamle. Hunnene blir kjønnsmodne når de er 15 måneder, men bare

Jervtispes på vårsnø i Forolhogna. Foto: Roy Andersen.

hiplasser tas ofte i bruk når jerven etablerer seg på nytt i et område. Hi kan også gå i arv fra mor til datter. Kanskje er gode hiplasser en begrensende faktor for jerv.

Der hvor jerven finnes, opptrer den alltid i lave tettheter. De tetteste bestandene som er registrert er én jerv per 40 km², mens det noen steder i bestander med lav tetthet bare finnes én jerv per 800 km².

Bestandsstatus

Det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt overvåker i dag bestandsstørrelse og bestandsutvikling hos jerv i Norge ved registrering av årlige ynglinger, og ved å identifisere individer ved genetisk analyse av ekskrementer. Minimumsestimert for jerv i Norge i 2006 var omkring 350 dyr som var ett år og eldre. Omkring halvparten av disse kan ha vært i reproduserende alder. De genetiske analysene viste en bestandsnedgang på mer enn 20 % fra 2006 til 2007, og denne nedgangen forklares i stor grad av økt uttak av voksne dyr fra bestanden. Den skandinaviske bestanden består av tre genetisk forskjellige delbestander, en sørvestlig vest for Østerdalen, en nord og øst for Østerdalen (den største bestanden) og en bestand i Troms og Finnmark. Fellingsstatistikk indikerer at den norske jervbestanden var svært fåtallig i 1970-åra. I Sør-Norge var det da bare streifdyr igjen. Hovedårsaken til nedgangen var stor årlig beskatning, oppmuntret bl.a. gjennom skuddpremier. Fredning medvirket deretter til at bestanden begynte å ta seg opp igjen, men på grunn av konflikter med tamreindrift og sauedrift i utmark reguleres nå bestanden til et lavt bestandsnivå, ved lisensjakt, skadefellingstillatelser og ekstraordinære hiuttak. Det er en forvaltningsmessig utfordring å redusere skadeomfanget og samtidig opprettholde en levedyktig bestand. Andre aktuelle trusler er ulovlig felling, forstyrrelser og fragmentering av leveområder (etablering av hyttefelt, veibyggning).

et fåtall av dem får unger som 2-åringer. Hannene blir kjønnsmodne ved 14 måneders alder, men oppnår sjelden å pare seg før de er 3-4 år gamle. Det er ikke dokumentert yngling hos tisper eldre enn 10 år, og det kan virke som de fleste slutter å reproducere allerede ved 8-årsalderen. Hannene ser ut til å bli utkonkurrert av yngre hanner allerede ved 5-7 års alder.

Ynglehiet blir brukt gjennom det meste av dieperioden. Hiområdet forlates fra slutten av april til begynnelsen av juni, når ungene er 3-4 kg og begynner å bli flinke til å bevege seg. Ungene følger da mora rundt i territoriet til matlager hun i forveien har etablert, og venter i skjul på mora slike steder mens hun er ute og jakter. Allerede i juni begynner ungene å gå på egne oppdagelsesturer og kan bevege seg flere kilometer på egenhånd.

De samme hiplassene benyttes ofte flere år på rad, og gamle

Referanser

- Andersen, R. & Brøseth, H. 2006. Yngleregistreringer av jerv i Norge i 2006. - NINA Rapport 183. 19 pp.
- Björvall, A. & Ullström, S. 1995. Däggdjur. Alla Europas arter. Reviderad och utökad upplaga. – Whalström & Widstrand.
- Flagstad, Ø., Brøseth, H., Johansson, M., Wärdig, C. & Ellegren, H. 2008. DNA-basert overvåking av den Skandinaviske jervebestanden 2000-2007. – NINA Rapport 369. 48 s.
- Flagstad, Ø., Andersen, R., Wärdig, C., Johansson, M., Brøseth, H. & Ellegren, H. 2006. Populasjonsovervåking av jerv i Skandinavia ved hjelp av DNA-analyse fra ekskrementer. – NINA Rapport 165. 42 s.
- Landa, A. (2001). Wolverine - in Macdonald, D.(ed.) The New Encyclopedia of Mammals pp 108-109. Oxford University Press.
- Landa, A., Strand, O., Swenson, J.E. & Skogland T. 1997. Wolverines and their prey in southern Norway. - *Canadian Journal of Zoology* 75: 1292-1299.
- Landa, A., Strand, O., Linnell, J.D.C. & Skogland, T. 1998. Home range size and altitude selection for arctic foxes and wolverines in an alpine environment. - *Canadian Journal of Zoology* 76: 448-457.
- Landa, A., Linnell, J.D.C., Lindén, M., Swenson, J.E., Røskaft, E. & Moksnes, A. 2000. Conservation of Scandinavian wolverines in ecological and political landscapes. – s. 1-20 i: Griffiths, H.I. Mustelids in a modern world. Blackhuys Publishers, Leiden.
- Røskaft, E. 1990. Jerven. – s. 152-164 i: Semb-Johansson, A. Norges dyr. Pattedyrene 1. J.W. Cappelens Forlag.
- Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W. Krystufek, B. Reijnders, P.J.H., Spitzenberger, F., Stubbe, M. Thissen, J.B.M.

Lenker

<http://nidaros.nina.no/>